

Unia Europejska o sposobach zwalczania dezinformacji i fałszywych wiadomości

Autor: dr Monika Miedzik

WIDE - Wider and Deeper EU

Proj. Ref. Num. 101176547

Jean Monnet Teacher Training

Co-funded by
the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Legal description – Creative Commons licensing: The materials published on the Micro2 project website are classified as Open Educational Resources' (OER) and can be freely (without permission of their creators): downloaded, used, reused, copied, adapted, and shared by users, with information about the source of their origin.

Cele szkolenia

Cel główny

Zapoznanie z mechanizmami i strategiami UE dotyczącymi przeciwdziałania dezinformacji oraz rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia i analizy treści medialnych wśród uczniów.

Cele szczegółowe

- zrozumienie definicji i mechanizmów rozprzestrzeniania się dezinformacji
- poznanie strategii i narzędzi UE w zakresie walki z fałszywymi wiadomościami
- zdobycie umiejętności rozpoznawania fake newsów i manipulacji w mediach
- wyposażenie nauczycieli w narzędzia dydaktyczne do nauczania uczniów krytycznej analizy informacji
- wprowadzenie w tematykę edukacji medialnej i cyfrowej w kontekście UE

Program szkolenia

Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

- 1.1. Co to jest dezinformacja?
- 1.2. Mechanizmy rozprzestrzeniania się dezinformacji
- 1.3. Rola mediów społecznościowych i algorytmów
- 1.4. Ćwiczenie

Moduł 2: Działania UE przeciwko dezinformacji

- 2.1. Polityka UE w zakresie zwalczania dezinformacji
- 2.2. Kodeks postępowania w zakresie zwalczania dezinformacji
- 2.3. Rola Europejskiego Obserwatorium Mediów Cyfrowych
- 2.4. Ćwiczenie

Moduł 3: Narzędzia do weryfikacji informacji

- 3.1. Jak rozpoznać deepfake i zmanipulowane treści?
- 3.2. Wprowadzenie do narzędzi fact-checkingowych
- 3.3. Sztuczna inteligencja do tworzenia treści a dezinformacja
- 3.4. Ćwiczenie

Moduł 4: Edukacja medialna w praktyce szkolnej

- 4.1. Wyzwania w pracy nauczyciela w kontekście dezinformacji
- 4.2. Metody nauczania krytycznego myślenia - przykłady dobrych praktyk w edukacji medialnej
- 4.3. Rekomendacje dla uczniów
- 3.4. Dyskusja i podsumowanie

Moduł 1

Wprowadzenie do problemu dezinformacji

Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

1.1. Co to jest dezinformacja?

Definicja dezinformacji wg Komisji Europejskiej

możliwe do zweryfikowania nieprawdziwe lub wprowadzające w błąd informacje, tworzone, przedstawiane i rozpowszechniane w celu uzyskania korzyści gospodarczych lub wprowadzenia w błąd opinii publicznej, które mogą wyrządzić szkodę publiczną

szkoda publiczna obejmuje zagrożenia dla demokratycznych procesów politycznych i kształtowania polityki oraz dla ochrony zdrowia obywateli UE, środowiska naturalnego lub bezpieczeństwa

/Komisja Europejska, Komunikat w sprawie zwalczania dezinformacji (COM(2018) 236 final z 26.4.2018/

*Dezinformacja nie jest prostym kłamstwem, czyli przekazaniem fałszywej informacji; jest **podstępem** (...). Celem dezinformacji jest kształtowanie określonego typu postrzegania, którego efektem jest **podejmowanie przez ofiarę dezinformacji działań korzystnych dla dezinformującego**.*

/T.R. Aleksandrowicz, Podstawy walki informacyjnej, Warszawa: Editions Spotkania, 2016, s. 83-84./

Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

1.1. Co to jest dezinformacja?

Misinformacja (*Mis-information*)

informacje, które są fałszywe, ale nie zostały stworzone z zamiarem wyrządzenia szkody

Przykład: Ktoś udostępnia fałszywą informację o rzekomej skuteczności domowego leku na COVID-19, myśląc, że pomaga innym.

Dezinformacja (*Dis-information*)

informacje, które **są fałszywe i celowo stworzone**, aby zaszkodzić osobie, grupie społecznej, organizacji lub państwu

Przykład: Jakaś grupa interesu celowo szerzy fałszywe informacje o przeciwniku politycznym, aby wpłynąć na wynik wyborów.

Malinformacja (*Mal-information*)

informacje oparte na rzeczywistości, ale wykorzystywane w celu wyrządzenia szkody osobie, organizacji lub państwu

Przykład: Opublikowanie prywatnych e-maili polityka, by zdyskredytować go przed wyborami, mimo że są prawdziwe.

/C.Wardle, H.Derakhshan, Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making, Strasburg: Rada Europy, 2017, s. 20./

Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

1.1. Co to jest dezinformacja?

Typy / sposoby dezinformacji

- **fake news** – świadome rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji, które mają na celu manipulację opinią publiczną
- **clickbait** – sensacyjne lub mylące nagłówki, które zachęcają do kliknięcia, co zwiększa ich popularność
- **propaganda** – fałszywe lub zniekształcone informacje rozpowszechniane w celu wpływania na poglądy polityczne lub ideologiczne
- **teorie spiskowe** – niepotwierdzone historie sugerujące, że dane wydarzenia lub zjawiska są częścią ukrytego spisku
- **manipulacja zdjęciami i filmami** – zniekształcanie materiałów wizualnych, by wprowadzić w błąd lub stworzyć fałszywy obraz rzeczywistości
- **deep fakes** – tworzenie realistycznych fałszywych obrazów, filmów lub nagrań głosowych za pomocą sztucznej inteligencji
- **półprawdy** – kombinacja prawdy i fałszywych informacji, która utrudnia wykrycie dezinformacji
- **trole internetowe** – użytkownicy, którzy celowo wywołują kontrowersje i rozpowszechniają fałszywe informacje w internecie

- **boty socjalne** – automatyczne konta używane do manipulowania opiniami w mediach społecznościowych poprzez rozpowszechnianie dezinformacji
- **cherry picking** – selektywne przedstawianie faktów, które pasują do określonej narracji, z pominięciem innych istotnych danych
- **manipulacja kontekstem** – prezentowanie prawdziwych informacji, ale w taki sposób, aby zmienić ich interpretację i znaczenie
- **wybiórcze podawanie informacji** – wybieranie tylko tych informacji, które pasują do określonej narracji z jednoczesnym pominięciem innych równie istotnych aspektów sytuacji
- **podawanie informacji z opóźnieniem** – publikacja informacji z celowym opóźnieniem w celu zatajenia pewnych wydarzeń lub zmiany ich percepcji przez opinię publiczną
- **manipulacja obrazem** – manipulowanie fotografiami, obrazami, filmami, w taki sposób, aby nadać im innego znaczenia i wywołać określone emocje u odbiorców
- **skrzywione statystyki** – prezentowanie statystyk w taki sposób, aby ukryć prawdziwy obraz sytuacji
- **reinterpretacja faktów** – przekształcanie prawdziwych faktów w odpowiedni sposób, aby zmienić ich znaczenie lub interpretację, co ma służyć określonym celom

Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

1.1. Co to jest dezinformacja?

Fake news

Fake newsy to celowo **fałszywe lub wprowadzające w błąd informacje**, publikowane w celu manipulowania opinią publiczną, osiągnięcia korzyści politycznych, finansowych lub ideologicznych.

Kluczowe cechy fake newsów

- **sensacyjność i emocjonalny wydźwięk** – często wywołują silne emocje (oburzenie, strach, radość)
- **brak wiarygodnych źródeł** – informacje nie są poparte faktami ani rzetelnymi dowodami
- **manipulacja obrazem i kontekstem** – wykorzystywanie zmanipulowanych zdjęć, filmów lub wyjętych z kontekstu cytatów
- **szybkie rozprzestrzenianie się** – szczególnie w mediach społecznościowych, dzięki algorytmom i udostępnieniom

🖱️ Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

1.1. Co to jest dezinformacja?

🖱️ Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

1.2. Mechanizmy rozprzestrzeniania się dezinformacji

Fazy i elementy zaburzeń informacyjnych

Dezinformację, jako zjawisko związane z zaburzeniami informacyjnymi, warto rozpatrywać w trzech kluczowych elementach:

Nadawca (Agent)

Kto stworzył, wyprodukował i rozpowszechnił daną informację?
Jakie były ich motywacje?

Przekaz (Message)

Jaki był typ wiadomości?
W jakim formacie została przedstawiona?
Jakie miała cechy charakterystyczne?

Odbiorca (Interpreter)

Jak odbiorca zinterpretował przekaz?
Jakie działania (jeśli jakiegokolwiek) podjął w reakcji na otrzymaną informację?

Rozważenie tych trzech elementów pomaga lepiej zrozumieć mechanizmy dezinformacji i jej wpływ na społeczeństwo.

🖱️ Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

1.2. Mechanizmy rozprzestrzeniania się dezinformacji

Cykl życia dezinformacji

1. Tworzenie dezinformacji

- **celowe kłamstwa lub manipulacje** – osoby, organizacje lub państwa tworzą i rozpowszechniają treści, które mają na celu wprowadzenie w błąd lub manipulowanie opinią publiczną
- **błędne interpretacje** – zdarza się, że dezinformacja powstaje w wyniku błędnego zrozumienia lub interpretacji faktów, które następnie są szeroko rozpowszechniane

2. Publikacja / dystrybucja

- **media społecznościowe** – kluczowe w rozpowszechnianiu dezinformacji, umożliwiając szybkie dotarcie do szerokiego kręgu odbiorców
- **media tradycyjne** – gazety, telewizja czy radio, zwłaszcza jeśli temat jest kontrowersyjny lub budzi silne emocje
- **blogi i strony internetowe** – w internecie łatwo można stworzyć stronę lub bloga, który publikować będzie fałszywe informacje, a dzięki optymalizacji SEO dotrze do szerokiego kręgu odbiorców
- **aplikacje komunikacyjne** – w grupach i na forach prywatnych wiadomości dezinformacja może rozprzestrzeniać się w błyskawicznym tempie

3. Szerzenie się

Po opublikowaniu dezinformacja rozprzestrzenia się błyskawicznie:

- **zarażenie** – użytkownicy udostępniają lub komentują dezinformację, sieć odbiorców rozrasta się, a informacja zyskuje na popularności (w szczególności, jeśli treść jest kontrowersyjna, emocjonalna lub sensacyjna, szybko staje się wiralem)
- **echo chambers** – w zamkniętych grupach (np. grupy na Facebooku, fora internetowe) osoby z podobnymi poglądami mogą wzajemnie potwierdzać dezinformację, co utrudnia jej obalenie

4. Utrwalanie i wzmocnienie

- **wzmacnianie przez autorytety** – jeżeli znane osoby, influencerzy lub politycy udostępniają lub wspierają dezinformację, staje się ona bardziej wiarygodna w oczach ich zwolenników
- **powtarzalność** – im częściej dana informacja jest powtarzana (np. w mediach, przez znajomych, na różnych platformach), tym bardziej prawdopodobne jest, że zostanie uznana za prawdę
- **potwierdzenie przekonań** – ludzie są bardziej skłonni wierzyć w informacje, które pasują do ich dotychczasowych przekonań, co może prowadzić do dalszego krążenia dezinformacji w określonych kręgach

Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

1.2. Mechanizmy rozprzestrzeniania się dezinformacji

5. Reakcje i obalenie

Dezinformacja może zostać obalona lub zaprzeczona, ale nie zawsze dzieje się to skutecznie:

- **weryfikacja faktów** – organizacje zajmujące się weryfikacją informacji mogą zidentyfikować dezinformację i ujawnić jej fałszywość
- **rzecznicy i eksperci** – często specjaliści, naukowcy czy dziennikarze próbują obalić dezinformację, prezentując dowody, badania i rzetelne informacje
- **fala oburzenia lub krytyki** – w odpowiedzi na dezinformację, szczególnie w przypadku kontrowersyjnych tematów, mogą wybuchać dyskusje i protesty, co prowadzi do jej obalenia w przestrzeni publicznej

6. Oporność na obalenie

Dezinformacja nie zawsze zostaje obalona:

- **długotrwały wpływ** – wiele osób nie zmienia swoich przekonań, nawet gdy dezinformacja zostanie obalona (może to wynikać z psychologicznych mechanizmów, takich jak efekt potwierdzenia czy opór wobec zmiany zdania)
- **zjawisko "zatracenia"** – część osób może nadal wierzyć w dezinformację, nawet po tym, jak zostanie obalona, zwłaszcza jeśli informacja była wcześniej szeroko rozpowszechniana
- **przesunięcie narracji** – nawet po obaleniu dezinformacji, jej wpływ może się utrzymywać w formie nowych, zmodyfikowanych wersji lub teorii, które pojawiają się w odpowiedzi na obalenie poprzedniej

7. Zapomnienie lub trwałe zasiewanie wątpliwości

- **zapomnienie** – jeśli dezinformacja nie była wystarczająco kontrowersyjna, nie została szeroko rozpowszechniona lub szybko została obalona, może zostać zapomniana
- **trwałe wątpliwości** – w przypadkach, gdy dezinformacja została dobrze osadzona w określonych grupach społecznych, jej obalenie może mieć tylko ograniczony efekt, a wątpliwości mogą pozostać przez dłuższy czas

Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

1.3. Rola mediów społecznościowych i algorytmów

Współczesne technologie umożliwiają szybkie dotarcie do ogromnej liczby ludzi, co czyni je idealnym środowiskiem do szerzenia fałszywych informacji:

Zasięg i szybkość rozprzestrzeniania się informacji

Media społecznościowe umożliwiają szybkie dotarcie do miliardów ludzi na całym świecie, co sprawia, że dezinformacja rozprzestrzenia się błyskawicznie.

Algorytmy i ich wpływ na widoczność treści

Algorytmy promują emocjonalne treści, które są sensacyjne lub kontrowersyjne, co sprzyja rozprzestrzenianiu dezinformacji.

Echo chambers i polaryzacja opinii

Algorytmy tworzą „bańki informacyjne”, w których użytkownicy są narażeni na treści potwierdzające ich przekonania, co prowadzi do polaryzacji społeczeństwa.

Boty i automatyzacja rozprzestrzeniania dezinformacji

Boty i automatyczne konta masowo szerzą dezinformację, nadając jej fałszywą popularność i wiarygodność.

Użytkownicy i ich rola w rozprzestrzenianiu dezinformacji

Użytkownicy, nie weryfikując źródeł, przyczyniają się do szerzenia dezinformacji, zwłaszcza gdy treści wywołują emocjonalne zaangażowanie.

Brak skutecznych mechanizmów weryfikacji

Algorytmy nie zawsze skutecznie moderują treści, co pozwala dezinformacji na szybkie rozprzestrzenianie się, zanim zostanie wykryta.

Tendencja do „clickbaitu” i sensacyjnych nagłówków

Algorytmy promują sensacyjne nagłówki, które przyciągają uwagę, ale nie mają oparcia w faktach, co zwiększa widoczność dezinformacji.

Tendencja do polaryzacji i strachu

Dezinformacja oparta na strachu i panice jest bardziej podatna na rozprzestrzenianie, ponieważ angażuje emocje i prowadzi do polaryzacji społecznej.

Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

1.3. Rola mediów społecznościowych i algorytmów

Bańka informacyjna (filter bubble)

Zjawisko polegające na ograniczonym dostępie do różnorodnych treści informacyjnych. Oznacza to, że jednostka, świadomie lub nieświadomie, otrzymuje informacje jedynie z określonych źródeł, które potwierdzają jej wcześniejsze przekonania i poglądy.

Bańka informacyjna a bańka filtrująca

Choć często te pojęcia są używane zamiennie, bańka filtrująca ma nieco węższe znaczenie. Odnosi się do działania algorytmów internetowych, które selekcjonują treści na podstawie naszych wcześniejszych interakcji w sieci. W efekcie użytkownik otrzymuje informacje, które są zgodne z jego zainteresowaniami i poglądami, a inne treści zostają odfiltrowane.

Echo chamber

Zamknięta przestrzeń komunikacyjna, w której użytkownicy wzajemnie potwierdzają swoje przekonania, a wszelkie sprzeczne informacje są ignorowane lub aktywnie zwalczane. W takim środowisku osoby są eksponowane głównie na treści, które potwierdzają ich dotychczasowe opinie, co może prowadzić do wzmocnienia ich uprzedzeń i fałszywego poczucia pewności.

Algorytmy personalizacji treści

Systemy, które analizują dane użytkownika (takie jak jego preferencje, historia przeglądania, interakcje z określonymi treściami, demografia) w celu dostosowania wyświetlanych informacji do jego indywidualnych potrzeb i zainteresowań, przez co użytkownik znajduje się w bańce informacyjnej/echo chamber.

Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

1.3. Rola mediów społecznościowych i algorytmów

Jak powstają bańki informacyjne i echo chambers?

Preferencje użytkownika

ludzie wybierają media
i źródła informacji,
które są zgodne
z ich przekonaniami

Algorytmy mediów społecznościowych

platformy internetowe
dostarczają treści
dopasowane
do wcześniejszych wyborów
użytkownika

Społeczności i otoczenia

otaczamy się osobami
o podobnych poglądach,
co wzmacnia jednostronny
przekaz informacyjny

Moduł 1: Wprowadzenie do problemu dezinformacji

1.4. Ćwiczenie: Analiza konkretnych przypadków fake newsów z różnych źródeł (dyskusja w grupach)

Grupa 1

Zatrute mleko w Niemczech

W 2017 roku pojawiły się informacje w mediach społecznościowych, które sugerowały, że mleko produkowane przez popularną niemiecką markę zostało skażone niebezpiecznymi substancjami chemicznymi, co wywołało panikę wśród konsumentów w Niemczech. Rzekome zdjęcia skażonego mleka zaczęły krążyć w internecie, wywołując obawy, że produkty mogą zagrażać zdrowiu.

W ciągu kilku godzin, fałszywe wiadomości rozprzestrzeniły się szybko w mediach społecznościowych, gdzie ludzie zaczęli dzielić się postami i ostrzeżeniami. Wiele osób zaczęło usuwać produkty tej marki z półek sklepowych, mimo że żadna organizacja zdrowia nie potwierdziła zagrożenia.

Grupa 2

Zatrzymanie polskich turystów w Hiszpanii

W 2018 roku na jednym z popularnych portali społecznościowych pojawiły się informacje sugerujące, że w Hiszpanii zatrzymano grupę polskich turystów pod zarzutem nielegalnego zbierania roślin. Post zawierał zdjęcia „zatrzymanych turystów” oraz dramatyczne opisy rzekomego incydentu, który miałby zagrażać bezpieczeństwu Polaków za granicą.

Pomimo braku potwierdzenia ze strony władz hiszpańskich, informacje rozprzestrzeniały się błyskawicznie wśród polskich użytkowników. Wiele osób zaczęło wyrażać zaniepokojenie i obawy o bezpieczeństwo swoich rodaków, nie wiedząc, że cały incydent był wymyślony.

Instrukcja:

1. **Zidentyfikujcie źródła dezinformacji** – Jakie elementy treści sprawiają, że fake newsy są wiarygodne dla użytkowników?
2. **Dyskusja o rozprzestrzenianiu** – Jakie mechanizmy mediów społecznościowych przyczyniły się do szybkiego rozprzestrzeniania tych informacji? Jakie emocje były wykorzystywane do ich rozpowszechniania?
3. **Skutki dezinformacji** – Jakie konsekwencje społeczne, zdrowotne, ekonomiczne i wizerunkowe miały te fałszywe informacje?
4. **Propozycje działań** – Jakie środki powinny zostać podjęte, aby zapobiec rozprzestrzenianiu podobnych fake newsów w przyszłości? Co mogą zrobić użytkownicy, platformy społecznościowe i media w tej kwestii?
5. **Prezentacja** - po zakończeniu analizy każda grupa przygotowuje krótką prezentację podsumowującą wyniki analizy i proponowane rozwiązania.

Moduł 2

Działania UE przeciwko dezinformacji

Moduł 2: Działania UE przeciwko dezinformacji

2.1. Polityka UE w zakresie zwalczania dezinformacji

Unia Europejska przyjęła **kompleksową strategię walki z dezinformacją**, która obejmuje regulacje prawne, współpracę z platformami cyfrowymi oraz edukację społeczeństwa. Unia Europejska podejmuje szereg działań mających na celu zwalczanie dezinformacji, które stanowią poważne zagrożenie dla demokracji i spójności społecznej.

Unijny kodeks postępowania w zakresie zwalczania dezinformacji

W 2018 roku Komisja Europejska przyjęła **Unijny kodeks postępowania w zakresie zwalczania dezinformacji**, który stanowi dobrowolne zobowiązanie dla platform internetowych, agencji reklamowych i innych podmiotów do podejmowania działań przeciwko dezinformacji. Kodeks ten obejmuje m.in. zwiększenie przejrzystości reklam politycznych, ograniczenie tworzenia i rozpowszechniania fałszywych kont oraz promowanie edukacji medialnej. W 2022 roku kodeks został zaktualizowany, aby lepiej odpowiadać na wyzwania związane z dezinformacją.

Plan Działania Przeciwko Dezinformacji

W 2018 roku Komisja Europejska przyjęła **Plan Działania Przeciwko Dezinformacji**, który ma na celu wzmocnienie zdolności UE do identyfikowania, monitorowania i reagowania na dezinformację. Plan ten obejmuje m.in. utworzenie sieci ośrodków monitorujących dezinformację, wspieranie współpracy z platformami internetowymi oraz promowanie edukacji medialnej wśród obywateli.

Finansowanie projektów przeciwdziałania dezinformacji

UE finansuje różne **projekty mające na celu zwalczanie dezinformacji**, takie jak inicjatywy badawcze, kampanie edukacyjne czy rozwój narzędzi do weryfikacji faktów. Przykładem jest projekt mający na celu ustanowienie i ocenę środków służących do zapobiegania dezinformacji, wprowadzaniu w błąd, informacjom szkodliwym, fake newsom i teoriom spiskowym.

Podejście do obcych manipulacji informacyjnych

UE przyjęła ramy pojęciowe **FIMI (Foreign Information Manipulation and Interference - Manipulacja i ingerencja w informacje ze strony obcych państw)**, które koncentrują się na ingerencji w procesy polityczne państw członkowskich poprzez dezinformację i manipulację informacyjną. Ramy te obejmują m.in. analizę technik stosowanych przez podmioty zewnętrzne, takie jak Rosja czy Chiny, w celu destabilizacji społeczeństw europejskich.

Moduł 2: Działania UE przeciwko dezinformacji

2.1. Polityka UE w zakresie zwalczania dezinformacji

Główne filary polityki UE w zakresie przeciwdziałania dezinformacji

Regulacje prawne

- **Akt o Usługach Cyfrowych (DSA)** – nakłada obowiązki na duże platformy internetowe w zakresie moderacji treści i przejrzystości algorytmów.
- **Kodeks postępowania w zakresie dezinformacji** – dobrowolne zobowiązania platform internetowych (m.in. Google, Meta, TikTok) do ograniczania fake newsów.
- **Plan działania przeciwko dezinformacji (2018; 2022)** – strategia wzmacniająca odporność społeczeństwa na fałszywe informacje.

Monitorowanie i analiza dezinformacji

- **Europejskie Obserwatorium Mediów Cyfrowych (EDMO)** – instytucja analizująca fałszywe treści i współpracująca z weryfikatorami faktów.
- **Grupa zadaniowa StratCom (EEAS)** – jednostka zajmująca się zwalczaniem propagandy zagranicznej, w tym rosyjskiej dezinformacji.

Współpraca z platformami internetowymi

- Wymaganie od firm technologicznych raportowania działań przeciwko dezinformacji.
- Wspieranie narzędzi do weryfikacji faktów i oznaczania podejrzanych treści.

Edukacja medialna i odporność społeczeństwa

- Programy edukacyjne uczące krytycznego myślenia i rozpoznawania fake newsów.
- Wspieranie niezależnych mediów i dziennikarstwa śledczego.

Moduł 2: Działania UE przeciwko dezinformacji

2.1. Polityka UE w zakresie zwalczania dezinformacji

Główne wydziały i jednostki instytucji UE do spraw zwalczania dezinformacji

- **Europejska Służba Działań Zewnętrznych** (*European External Action Service, EEAS*) – odpowiada za grupę zadaniową *StratCom*, która monitoruje i zwalcza rosyjską dezinformację. Zarządza siecią ekspertów i prowadzi kampanie informacyjne
- **Dyrekcja Generalna ds. Sieci Komunikacyjnych, Treści i Technologii** (*Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, DG CNECT*) – opracowuje regulacje dotyczące platform internetowych (np. Akt o Usługach Cyfrowych)
- **Dyrekcja Generalna ds. Komunikacji Społecznej** (*Directorate-General for Communication, DG COMM*) – monitoruje narracje dezinformacyjne i prowadzi kampanie informacyjne
- **Dyrekcja Generalna ds. Spraw Wewnętrznych** (*Directorate-General for Home Affairs, DG HOME*) – wspiera państwa członkowskie w zwalczaniu zagrożeń hybrydowych, w tym dezinformacji
- **Rada Europejska i Sekretariat Generalny Rady** (*European Council, General Secretariat of the Council, EC, GSC*) – koordynuje działania państw UE w zakresie zwalczania dezinformacji
- **Parlament Europejski** (*European Parliament, EP*) – prowadzi analizy i badania dotyczące wpływu dezinformacji na UE
- **Komisja Europejska** (*European Commission, EC*) – współpracuje z platformami internetowymi i wdraża regulacje przeciw dezinformacji

Moduł 2: Działania UE przeciwko dezinformacji

2.1. Polityka UE w zakresie zwalczania dezinformacji

Podejście UE do zwalczania obcych manipulacji informacyjnych i ingerencji (*Foreign Information Manipulations and Interference, FIMI*) na skutek wzrostu liczby ataków informacyjnych, szczególnie po aneksji Krymu przez Rosję w 2014 roku i agresji Rosji na Ukrainę z 2022 roku, których celem jest **wywieranie wpływu na polityczne procesy w UE, pogłębianie podziałów społecznych i zakłócanie wolnej debaty** poprzez wrogie wykorzystanie technologii i taktyk, takich jak wzrost automatyzacji, użycie sztucznej inteligencji w kampaniach FIMI, w tym boty, deep fake czy ataki na wybory.

- **Priorytet UE:** skuteczne reagowanie na manipulacje informacyjne i ingerencje (FIMI) w ramach przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym
- **Wspólne zasady:** od 2022 roku UE ustaliła wspólne zasady definiowania, wykrywania i analizy FIMI, co ma ułatwić wymianę informacji między państwami członkowskimi
- **Wyzwanie:** utworzenie systemu skoordynowanej odpowiedzi na poziomie UE i skuteczne egzekwowanie sankcji
- **FIMI Toolbox:** kluczowe działania w ramach tego narzędzia, by przeciwdziałać zagrożeniu ze strony państw takich jak Rosja oraz podmiotów niepaństwowych
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych (EEAS) zaproponowała **4 sposoby reagowania na incydenty FIMI w zależności od ich szkodliwości:** ignorowanie (ignore) – brak reakcji, by nie nagłaszać manipulacji; powstrzymanie (contain) – zgłaszanie platformom nieautentycznych sieci i treści; minimalizowanie (minimize) – usuwanie fałszywych kont i rozpowszechnianych treści oraz przekierowanie (redirect) – kierowanie odbiorców do rzetelnych informacji

Moduł 2: Działania UE przeciwko dezinformacji

2.2. Kodeks postępowania w zakresie zwalczania dezinformacji

Dobrowolna inicjatywa stworzona przez Komisję Europejską w 2018 roku, mająca na **celu współpracę z gigantami technologicznymi i platformami** (Meta, Google, Twitter, YouTube, TikTok i inne **internetowymi w zakresie walki z dezinformacją**). Kodeks postępowania obejmuje takie działania jak promowanie przejrzystości reklam politycznych, usuwanie fałszywych kont, zapobieganie manipulacjom algorytmami oraz poprawę przejrzystości na platformach internetowych.

W 2022 roku kodeks został zaktualizowany, by lepiej reagować na zmieniające się zagrożenia związane z dezinformacją, np. dezinformacją związaną z pandemią COVID-19, wojną na Ukrainie czy manipulacjami przed wyborami.

- **Przejrzystość reklam politycznych** – platformy muszą zapewniać transparentność reklam politycznych, w tym informacje o sponsorach, targetowaniu i wydatkach kampanii.
- **Ograniczenie manipulacji algorytmami** – platformy zobowiązane są do zapobiegania manipulacjom algorytmami, które mogą sprzyjać dezinformacji.
- **Przeciwdziałanie fałszywym kontom i botom** – platformy powinny wdrażać środki wykrywające i usuwające fałszywe konta i boty szerzące dezinformację.
- **Edukacja i zwiększanie świadomości** – promowanie edukacji w zakresie dezinformacji i rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia wśród obywateli.

- **Wzmocnienie ochrony wyborów przed dezinformacją** – platformy muszą monitorować i reagować na dezinformację, zwłaszcza w okresach przedwyborczych, aby chronić procesy wyborcze.
- **Zmniejszenie wpływu dezinformacji na zdrowie publiczne** – działania na rzecz ograniczenia dezinformacji związanej ze zdrowiem, np. na temat pandemii i szczepionek.
- **Zwiększenie transparentności informacji o treściach sponsorowanych** – platformy muszą zapewnić przejrzystość co do treści sponsorowanych, aby użytkownicy wiedzieli, które treści są reklamami.
- **Ochrona młodszych użytkowników** – platformy powinny chronić młodszych użytkowników przed dezinformacją i szkodliwymi treściami.

Moduł 2: Działania UE przeciwko dezinformacji

2.3. Rola Europejskiego Obserwatorium Mediów Cyfrowych

Europejskie Obserwatorium Mediów Cyfrowych (EDMO) odgrywa **kluczową rolę w walce z dezinformacją w UE.**

Jego główne zadania to:

- **monitorowanie i analiza dezinformacji** – identyfikacja trendów i strategii wykorzystywanych do szerzenia fake newsów
- **współpraca z weryfikatorami faktów** – łączenie niezależnych ekspertów i dziennikarzy w celu sprawdzania autentyczności treści
- **wsparcie dla naukowców i instytucji badawczych** – udostępnianie danych i narzędzi do analizy dezinformacji
- **edukacja społeczeństwa** – organizowanie kampanii uświadamiających oraz dostarczanie materiałów edukacyjnych na temat dezinformacji i mediów cyfrowych
- **doradztwo dla instytucji UE** – pomoc w opracowywaniu regulacji oraz strategii przeciwdziałania fałszywym informacjom

EDMO działa od 2020 r. i współpracuje z organizacjami medialnymi, uniwersytetami oraz ekspertami ds. bezpieczeństwa informacji.

Moduł 2: Działania UE przeciwko dezinformacji

2.4. Ćwiczenie: Propozycje działań UE w zakresie zwalczania dezinformacji w obszarze edukacji

Grupa 1

Jakie narzędzia edukacyjne i programy wspierające edukację medialną powinny być opracowane na poziomie UE, by pomóc nauczycielom w skutecznym nauczaniu uczniów o dezinformacji?

Grupa 2

Czy współpraca między nauczycielami szkół ponadpodstawowych w różnych państwach członkowskich UE w zakresie dzielenia się doświadczeniami i materiałami edukacyjnymi mogłaby poprawić skuteczność nauczania o dezinformacji?

Grupa 3

Czy istnieje potrzeba stworzenia ogólnounijnych materiałów edukacyjnych dotyczących dezinformacji, które mogłyby być wykorzystywane w szkołach ponadpodstawowych?

Grupa 4

W jaki sposób nauczyciele szkół ponadpodstawowych mogą wspólnie z organizacjami zajmującymi się weryfikacją faktów w UE wspierać uczniów w nauce rozpoznawania i przeciwdziałania dezinformacji?

Moduł 3

Narzędzia do weryfikacji informacji

Moduł 3: Narzędzia do weryfikacji informacji

3.1. Jak rozpoznać deepfake i zmanipulowane treści?

Deepfake, czyli manipulacje wideo lub audio stworzone za pomocą sztucznej inteligencji.

Wykrywanie deepfake

- **Problemy wykrywania:** Deepfake'y są coraz bardziej zaawansowane, co utrudnia ich identyfikację. Subtelne zmiany w mimice, ruchach oczu i głosie są trudne do wykrycia, nawet przez algorytmy. Deepfake'y mogą wyglądać niemal realistycznie dzięki sztucznej inteligencji, co sprawia, że wykrywanie staje się trudniejsze.
- **Podstawowe oznaki:** nienaturalne ruchy oczu, twarzy, źle dopasowane ruchy ust do dźwięku, jakość obrazu (np. zniekształcenia twarzy) oraz dźwięku (np. nienaturalny głos), nierealistyczne oświetlenie lub artefakty na obrazie (np. rozmycia)

Narzędzia i metody weryfikacji deepfake

- **Porównanie materiałów:** Porównaj materiał z innymi nagraniami tej samej osoby. Sprawdź, czy sposób mówienia, gestykulacja są spójne.
- **Porównanie z wiarygodnymi źródłami:** Zwróć uwagę na źródło materiału, szczególnie w mediach społecznościowych. Zawsze weryfikuj materiały z niezależnymi i rzetelnymi źródłami.
- **Narzędzia online:** Korzystaj z dostępnych narzędzi do wykrywania deepfake (np. Sensity AI, Deepware Scanner, Microsoft Video Authenticator, Reality Defender, Sentinel), ale pamiętaj, że nie są one niezawodne.

Moduł 3: Narzędzia do weryfikacji informacji

3.2. Wprowadzenie do narzędzi fact-checkingowych

Narzędzia fact-checkingowe to platformy i aplikacje służące do weryfikowania prawdziwości informacji, szczególnie w kontekście wiadomości, artykułów i twierdzeń publikowanych w mediach. Używają one różnych metod, jak analiza źródeł, sprawdzanie faktów, porównanie z wiarygodnymi danymi i badania kontekstu. Celem jest zidentyfikowanie dezinformacji, fake newsów i manipulacji, aby pomóc użytkownikom odróżniać prawdziwe informacje od fałszywych.

Wykrywanie fake newsów

- **PolitiFact** - globalna platforma sprawdzająca prawdziwość twierdzeń, zwłaszcza w kontekście polityki
- **Snopes** - popularny serwis zajmujący się sprawdzaniem prawdziwości informacji na całym świecie
- **Check Your Fact** - narzędzie do weryfikacji faktów, które sprawdza prawdziwość twierdzeń
- **FactCheck.org** - strona oferująca weryfikację faktów i analizę politycznych twierdzeń
- **Google Fact Check Tools** - narzędzie Google do wyszukiwania faktów i sprawdzania wiarygodności treści

Wykrywanie deepfake'ów

- **Sensity AI** - platforma oferująca analizę wideo i obrazu w celu identyfikacji deepfake'ów
- **Deepware Scanner** - narzędzie wykorzystujące sztuczną inteligencję do analizy twarzy i wykrywania oznak manipulacji
- **Microsoft Video Authenticator** - program analizujący zdjęcia i filmy w poszukiwaniu śladów manipulacji, podając prawdopodobieństwo, że materiał został zmodyfikowany
- **Reality Defender** - narzędzie stworzone przez AI Foundation, które analizuje treści audio i wideo pod kątem manipulacji
- **Sentinel** - platforma wykorzystująca zaawansowane algorytmy do analizy multimediów i identyfikacji deepfake'ów

Moduł 3: Narzędzia do weryfikacji informacji

3.3. Sztuczna inteligencja do tworzenia treści a dezinformacja

Ogólnodostępne, popularne i bezpłatne narzędzia oparte na sztucznej inteligencji do tworzenia treści, np.:

- **ChatGPT (OpenAI)** - do generowania tekstów, odpowiadania na pytania, pisania esejów
- **Writesonic** - umożliwia tworzenie artykułów, blogów i innych treści
- **QuillBot** - narzędzie do parafrazowania tekstów i poprawiania stylu pisania
- **Rytr** - AI do generowania treści marketingowych, blogów i e-maili
- **Slick Write** - asystent AI pomagający w poprawianiu pisowni i gramatyki

Narzędzia AI do tworzenia treści mogą czasami generować tzw. **"halucynacje AI"**. Oznacza to, że sztuczna inteligencja może stworzyć **nieprawdziwe lub błędne informacje, które brzmią wiarygodnie**. Może to obejmować błędne fakty, błędne cytaty czy zmyślane dane. Dlatego zawsze warto zweryfikować generowane treści.

Moduł 3: Narzędzia do weryfikacji informacji

3.3. Sztuczna inteligencja do tworzenia treści a dezinformacja

Wykrywanie treści tworzonych przez narzędzia oparte na sztucznej inteligencji

- **GPTZero** - wykrywa teksty generowane przez sztuczną inteligencję, analizując styl pisania
- **CopyLeaks** - oferuje darmową wersję do wykrywania treści generowanych przez sztuczną inteligencję
- **Hugging Face's AI Detector** - używa uczenia maszynowego do odróżnienia tekstu napisanego przez człowieka od tekstu wygenerowanego przez sztuczną inteligencję
- **AI Text Classifier by OpenAI** - narzędzie pomagające zidentyfikować, czy tekst został wygenerowany przez modele GPT
- **AI Detector by Grammarly** - narzędzie, które pomaga wykrywać treści generowane przez sztuczną inteligencję, analizując wzorce pisania i rozróżniając teksty stworzone przez ludzi i AI

Moduł 3: Narzędzia do weryfikacji informacji

3.4. Ćwiczenie: Korzystanie z narzędzi fact-checkingowych do analizy konkretnych wiadomości

Grupa 1

Weryfikacja informacji w mediach społecznościowych

Nauczyciele analizują popularne posty na Facebooku lub Twitterze, używając narzędzi do sprawdzania faktów, aby ocenić wiarygodność informacji.

Grupa 3

Analiza wideo

Nauczyciele wybierają wideo z internetu, które potencjalnie może być zmanipulowane, używając narzędzi do sprawdzenia autentyczności materiału.

Grupa 2

Analiza artykułów prasowych

Nauczyciele wybierają artykuł z prasy online i sprawdzają fakty za pomocą narzędzi.

Grupa 4

Ocena wiarygodności źródeł informacji

Nauczyciele wybierają artykuły z różnych źródeł (np. strony internetowe, portale społecznościowe) i analizują je przy użyciu narzędzi fact-checkingowych.

Moduł 4

Edukacja medialna w praktyce szkolnej

Moduł 4: Edukacja medialna w praktyce szkolnej

4.1. Wyzwania w pracy nauczyciela w kontekście dezinformacji

W dobie powszechnego dostępu do informacji **nauczyciele stoją przed nowym wyzwaniem – walką z dezinformacją.**

Główne wyzwania

Rozpoznawanie i demaskowanie dezinformacji

Wielu uczniów nie posiada umiejętności oceny wiarygodności źródeł.

Nauczyciele muszą więc pomagać uczniom w analizie informacji, wskazywać techniki manipulacji oraz pokazywać różnice między faktami a opiniami.

Kształtowanie krytycznego myślenia

Szkoła powinna uczyć analizy i interpretacji treści zamiast biernego przyjmowania informacji.

Nauczyciele muszą zachęcać uczniów do zadawania pytań, weryfikowania treści i dostrzegania intencji nadawców informacji.

Technologie i media społecznościowe jako źródła informacji

Nowoczesne technologie ułatwiają dostęp do treści, ale przyczyniają się do rozprzestrzeniania dezinformacji.

Nauczyciele powinni znać popularne platformy wykorzystywane przez uczniów i edukować w zakresie odpowiedzialnego korzystania z mediów.

Fake newsy i teoria spiskowa wśród uczniów

Niektórzy uczniowie mogą wierzyć w teorie spiskowe lub fake newsy, które są zgodne z ich przekonaniami.

W takich sytuacjach nauczyciele muszą działać z wyczuciem, dostarczając dowodów i odwołując się do naukowych źródeł.

Presja społeczna i dezinformacja wśród rodziców

Czasem dezinformacja dociera także do rodziców, co może prowadzić do konfliktów między szkołą a rodziną.

Nauczyciele powinni umieć rozmawiać z rodzicami, wskazywać sprawdzone źródła informacji i budować zaufanie.

Moduł 4: Edukacja medialna w praktyce szkolnej

4.2. Metody nauczania krytycznego myślenia

Edukacja medialna

- Edukacja medialna to nie tylko nauka obsługi technologii, ale przede wszystkim **rozwijanie krytycznego myślenia i umiejętności analizy treści medialnych**.
- Edukacja medialna to **klucz do świadomego funkcjonowania w świecie informacji**.
- Wprowadzenie edukacji medialnej do szkoły pozwala uczniom lepiej rozumieć mechanizmy funkcjonowania mediów i **świadomie z nich korzystać**.
- Działaj konsekwentnie – **ucz krytycznego myślenia i świadomego korzystania z informacji**.

Moduł 4: Edukacja medialna w praktyce szkolnej

4.2. Metody nauczania krytycznego myślenia

Edukacja medialna – jak uczyć świadomego korzystania z mediów?

1	Ucz rozumienia mechanizmów mediów	• wyjaśniaj, jak działają algorytmy personalizacji treści • omawiaj wpływ mediów na społeczeństwo i kształtowanie opinii
2	Wprowadź fact-checking do codziennej nauki	• naucz rozpoznawania fake newsów i dezinformacji • pokaż, jak sprawdzać wiarygodność źródeł
3	Organizuj debaty i analizy treści	• ćwicz porównywanie tej samej informacji w różnych mediach • dyskutuj o manipulacji w reklamach, nagłówkach i mediach społecznościowych
4	Ucz odpowiedzialnego tworzenia treści	• zachęcaj uczniów do świadomego publikowania treści online • organizuj projekty medialne, np. tworzenie rzetelnych artykułów czy kampanii społecznych
5	Pokazuj konsekwencje wpływu mediów	• omawiaj przypadki manipulacji i ich skutki społeczne • analizuj przykłady etyki (lub jej braku) w dziennikarstwie

Moduł 4: Edukacja medialna w praktyce szkolnej

4.2. Metody nauczania krytycznego myślenia

Jak przebić bańki medialne i uwolnić uczniów z echo chamber?

Ucz o algorytmach i manipulacji w mediach

- wyjaśnij, jak działają algorytmy personalizacji treści
- pokaż, jak media wpływają na opinię publiczną

Organizuj analizę różnych źródeł informacji

- porównuj wiadomości z różnych mediów
- wymagaj korzystania z niezależnych i międzynarodowych źródeł

Prowadź debaty i dyskusje

- przygotuj tematy, które zmuszają do spojrzenia z różnych perspektyw
- zachęcaj do argumentowania na podstawie faktów

Ćwicz weryfikację informacji

- ucz korzystania z narzędzi fact-checkingowych
- daj zadania polegające na sprawdzaniu prawdziwości newsów

Zadawaj wyzwania wyjścia poza bańkę

- wymagaj śledzenia treści z różnych źródeł
- organizuj „tydzień czytania innych mediów”

Moduł 4: Edukacja medialna w praktyce szkolnej

4.3. Przykłady ćwiczeń dla uczniów

Fact-checking w praktyce

Cel: Nauka weryfikacji informacji i rozpoznawania fake newsów.

Przebieg:

- Podziel klasę na grupy i każdej przydziel kilka nagłówków (prawdziwych i fałszywych).
- Uczniowie muszą sprawdzić ich autentyczność, korzystając z narzędzi dostępnych w internecie.
- Następnie prezentują swoje wyniki i wyjaśniają, jak rozpoznali fałszywe informacje.

Tworzenie fake newsów

Cel: Uświadomienie mechanizmów powstawania dezinformacji.

Przebieg:

- Uczniowie w parach tworzą krótkie „fake newsy” na dowolny temat.
- Każda grupa prezentuje swoją historię, a reszta klasy próbuje zidentyfikować, co jest w niej podejrzan.
- Następnie omawiacie, jakie techniki manipulacji zostały zastosowane i jak można je rozpoznać w rzeczywistości.

Analiza przekazów medialnych

Cel: Zrozumienie, jak media wpływają na odbiorców i kształtują opinie.

Przebieg:

- Wybierz temat aktualny w mediach i daj uczniom artykuły z różnych źródeł (np. liberalnych, konserwatywnych, międzynarodowych).
- Poproś uczniów o analizę, jak ten sam temat jest przedstawiany w różnych mediach.
- Wspólnie omówcie różnice i zastanówcie się, jakie techniki perswazyjne zostały użyte.

Eksperyment z bańkami informacyjnymi

Cel: Zrozumienie, jak algorytmy wpływają na treści, które widzimy w sieci.

Przebieg:

- Uczniowie przez tydzień śledzą różne źródła informacji, w tym spoza swojej „bańki” (np. inne poglądy polityczne, inne kraje).
- Na kolejnych zajęciach dzielą się spostrzeżeniami: czy algorytmy zmieniły proponowane treści? Czy zobaczyli nowe perspektywy?
- Podsumujcie, jak świadomie zarządzać swoimi mediami, by unikać zamknięcia w jednej narracji.

Moduł 4: Edukacja medialna w praktyce szkolnej

4.4. Dyskusja i podsumowanie

- Edukacja medialna to **nauka kluczowej umiejętności we współczesnym świecie**, w którym informacje docierają do nas z różnych źródeł i w błyskawicznym tempie.
- **Świadome korzystanie z mediów** pozwala uczniom unikać manipulacji, rozpoznawać dezinformację i podejmować przemyślane decyzje.
- Weryfikacja treści, rozumienie mechanizmów działania algorytmów oraz krytyczna analiza przekazów medialnych pomagają kształtować **niezależne myślenie i odpowiedzialne podejście do informacji**.
- Dzięki edukacji medialnej uczniowie uczą się nie tylko odbierać treści, ale także tworzyć je w sposób **etyczny i odpowiedzialny**.
- W świecie, w którym każdy może być twórcą mediów, **umiejętność świadomego komunikowania się** staje się równie ważna jak ich odbiór.

**Rola nauczyciela w kształtowaniu nawyków medialnych uczniów –
jak być przewodnikiem, a nie cenzorem?**

Podsumowanie

Moduł
1

Wprowadzenie do problemu dezinformacji

Dezinformacja to celowe rozpowszechnianie fałszywych lub wprowadzających w błąd informacji w celu osiągnięcia korzyści politycznych, ekonomicznych lub społecznych. Rozprzestrzenia się poprzez fake newsy, manipulację obrazem, teorie spiskowe i algorytmy mediów społecznościowych, co prowadzi do polaryzacji społeczeństwa i osłabienia zaufania do instytucji.

Moduł
2

Działania UE przeciwko dezinformacji

Unia Europejska wdrożyła strategię przeciwdziałania dezinformacji, takie jak Kodeks postępowania, Plan Działania oraz regulacje prawne (np. Akt o Usługach Cyfrowych). Kluczową rolę odgrywa współpraca z platformami internetowymi, edukacja medialna oraz instytucje monitorujące, takie jak Europejskie Obserwatorium Mediów Cyfrowych.

Moduł
3

Narzędzia do weryfikacji informacji

Istnieją liczne narzędzia fact-checkingowe, takie jak PolitiFact, Snopes czy FactCheck.org, które pomagają w analizie i obalaniu fake newsów. Rozwój deepfake'ów i generowania treści przez AI wymaga stosowania zaawansowanych metod wykrywania zmanipulowanych treści, takich jak Sensity AI czy GPTZero.

Moduł
4

Edukacja medialna w praktyce szkolnej

Nauczyciele odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu krytycznego myślenia uczniów poprzez nauczanie analizy informacji, rozpoznawania manipulacji i świadomego korzystania z mediów. Praktyczne ćwiczenia, takie jak fact-checking czy analiza bańki informacyjnej, pomagają uczniom zrozumieć mechanizmy dezinformacji i unikać jej wpływu.

Nie bądź zdezinformowany!

Ucz świadomego korzystania z informacji!

WIDE - Wider and Deeper EU

Proj. Ref. Num. 101176547

Jean Monnet Teacher Training